

Kalneniene proti Belgii, rozsudek ze dne 31. 7. 2017 - K použitelnosti důkazů získaných při protiprávní domovní prohlídce

Stěžovatel: Kalneniene

Žalovaný stát: Belgie

Číslo stížnosti: 40233/07

Datum: 31.01.2017

Článek Úmluvy: čl. 13

čl. 41

čl. 6

čl. 8

Rozhodovací formace: Senát

Soud: Evropský soud pro lidská práva

Hesla: domovní prohlídka, obydlí/domov, protiprávně získané důkazy, respektování soukromého života, účinný prostředek nápravy

Český právní řád: čl. 12 Listiny základních práv a svobod
§ 82, 83 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád

Významnost: 3

K použitelnosti důkazů získaných při protiprávní domovní prohlídce.

Autorský komentář:

Rozhodnutí ESLP navazuje a dále rozvíjí judikaturu ohledně použitelnosti důkazních prostředků získaných v rozporu s vnitrostátním právem. Konkrétně se zabývá oprávněností nařízení a provedení domovní prohlídky a účinností důkazů opatřených na jejím podkladě. Stejně jako v dřívějších rozsudcích (srov. například Robathin proti Rakousku, č. 30457/06, rozsudek ze dne 3. 2. 2012; Keegan proti Spojenému království, č. 28867/03, rozsudek ze dne 18. 7. 2006, anebo K. S. a M. S. proti Německu, č. 33696/11, rozsudek ze dne 6. 10. 2016 – uveřejněný v sešitu č. 2/2017 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek – Výběr důležitých rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva pro justiční praxi z pohledu Nejvyššího soudu) ESLP zdůrazňuje, že jen v případech, kdy je trestní řízení v celém jeho souhrnu v rozporu s požadavky na spravedlivé řízení, jde o porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy o právu na spravedlivý proces. Proto jednotlivá pochybení či vady v procesu dokazování je třeba vyhodnotit v celkovém kontextu opatřených a provedených důkazů.

Je přitom věcí vnitrostátního zákonodárce, aby vypracoval pravidla použitelnosti důkazních prostředků v soudním řízení, respektive stanovil pravidla jejich vyloučení, jde-li o protiprávně získané důkazy. Česká právní úprava je v tomto ohledu poměrně kusá, když absolutní nepoužitelnost stanoví pouze v § 89 odst. 3 trestního řádu pro důkaz opatřený donucením nebo hrozbou donucení.

Rozhodovací praxe Nejvyššího soudu a Ústavního soudu je souladná se závěry předkládaného rozhodnutí. Například v nálezech Ústavního soudu ze dne 21. 5. 2014, sp. zn. III. ÚS 761/14, a ze dne 23. 10. 2014, sp. zn. I. ÚS 1677/13, byla zdůrazněna formálně-materiální povaha důkazu s tím, že zpravidla jen takové vady úkonu, které porušují právo na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 Úmluvy mohou vést k neúčinnosti nebo nepřipustnosti důkazu, přičemž ze zásady volného hodnocení důkazů (§ 2 odst. 6 trestního řádu) vyplývá pro orgány činné v trestním řízení povinnost hodnotit důkazy jak ve vzájemné souvislosti, tak jednotlivě, což umožňuje, aby k vadám řízení vzniklým v procesu dokazování bylo přistupováno jak diferencovaně, tak materiálně. To znamená, že v závislosti na posouzení konkrétní povahy a závažnosti takové vady orgány činné v trestním řízení, a především soudy, samostatně řeší otázku, zda vadou poznamenaný důkaz je možno pokládat za důkaz procesně účinný v řízení soudním, či nikoli. Nejvyšší soud pak v usnesení ze dne 22. 5. 2013, sp. zn. 6 Tdo 84/2013, se též podrobně zabýval problematikou doktríny „plodů z otráveného stromu“, pro jejíž striktní uplatňování v českém trestním procesu nelze nalézt oporu (shodně též shora již uvedený náleží Ústavního soudu, sp. zn. III. ÚS 761/14).

SKUTKOVÝ STAV

Stěžovatelkou je litevská občanka žijící v Belgii. Dne 13. června 2005 byla v jejím obydlí provedena domovní prohlídka, kterou považuje za protiprávní. Důkazy získané během této domovní prohlídky byly následně použity k prokázání její viny z účasti na zločinecké skupině, přechovávání a padělení cestovního pasu.

Ve sporném příkazu k domovní prohlídce byla uvedena adresa obytné budovy a jméno podezřelé osoby (odlišné od stěžovatelky), přičemž účelem měla být prohlídka a zabavení všech důkazů nebo předmětů nasvědčujících účasti na zločinecké skupině a obchodování s lidmi. Byt podezřelé se nacházel v přízemí, zatímco byt stěžovatelky ve druhém poschodí. Při domovní prohlídce podezřelé byly zjišťovány totožnosti ostatních obyvatel domu a vzhledem k tomu, že jméno stěžovatelky taktéž figurovalo v trestním spise, v rámci něhož byl vydán sporný příkaz, bylo rovnou přistoupeno k domovní prohlídce bytu stěžovatelky a došlo mimo jiné k zajištění dokumentů, mobilních telefonů či pasů.

Dne 17. června 2005 byla stěžovatelka zadržena, zbavena svobody a obviněna z účasti na organizované zločinecké skupině, jakož i z podvodného jednání umožňujícího vstup a pobyt cizinců v Belgii. Při výslechu policie byla konfrontována s důkazy získanými během domovní prohlídky, což vedlo k jejímu přiznání se k vytýkaným jednáním.

U soudu stěžovatelka namítala protiprávnost domovní prohlídky provedené bez soudního příkazu a domáhala se vyloučení takto získaných důkazů. Soudy nakonec dospěly k závěru, že ačkoli byla prohlídka protiprávní, neboť se příkaz omezoval na byt podezřelé (a nikoli stěžovatelky) a stěžovatelka s prohlídkou svého bytu nesouhlasila, není namístě vyloučit takto získané důkazy ze spisu. Soudy vyšly z toho, že samotná protiprávnost domovní prohlídky není v rozporu s právem na spravedlivé řízení stěžovatelky s ohledem na to, že není ze zákona sankcionována neúčinností, nebyla spáchána úmyslně, nezpochybňuje věrohodnost důkazů, stěžovatelka byla stíhána za velmi závažné trestné činy, jednalo se o důkazy věcné povahy a k prokázání viny stěžovatelky existovaly i jiné důkazy. V reakci na námitku stěžovatelky, podle níž neměla k dispozici právní prostředek nápravy týkající se porušení jejího práva na respektování soukromého života a obydlí, poukázal soud na možnost občanskoprávní žaloby na náhradu škody proti státu. Nejvyšší soud Belgického království k uvedenému doplnil, že z Úmluvy ani z žádného jiného ústavního nebo zákonného ustanovení nevyplývá, že by byly důkazy získané v rozporu se základními právy vždy nepřipustné. S výjimkou případů, kdy samotné ustanovení úmluvy, ústavy nebo zákona stanoví právní důsledky takového porušení, je na soudu, aby o těchto následcích rozhodl.

S přihlédnutím k důkazům získaným při sporné domovní prohlídce, jakož i k dalším důkazům získaným v souladu se zákonem, zejména k telefonním odposlechům, k výsledkům sledování a k prohlášením a doznáním stěžovatelky, byla posledně jmenovaná odsouzena k trestu odnětí svobody ve výši pěti let a k finanční pokutě.

PRÁVNÍ POSOUZENÍ

RELEVANTNÍ VNITROSTÁTNÍ PRÁVO A PRAXE

Ochrana obydlí a příkaz k domovní prohlídce

Nedotknutelnost obydlí je zaručena čl. 15 Ústavy (Belgického království), který zní:

„Obydlí je nedotknutelné; domovní prohlídku lze provést pouze v případech a způsobem stanoveným zákonem.“

Pokud jde o domovní prohlídku, relevantní ustanovení trestního řádu Belgického království (dále též jen „TR“) zní:

Článek 87

„Vyšetřující soudce se, na žádost nebo na základě vlastního uvážení, dostaví do obydlí obviněného za účelem provedení prohlídky dokumentů, objektů a obecně všech předmětů, které mohou přispět k odhalení pravdy.“

Článek 88

„Vyšetřující soudce se může obdobně dostavit na jiná místa, domnívá-li se, že tam jsou uschovány předměty uvedené v předcházejícím článku.“

Článek 89a

„Vyšetřující soudce může za účelem provedení domovní prohlídky a zajištění pověřit člena policejního orgánu ve svém obvodu nebo obvodě, kde je třeba tyto úkony vykonat. (...)

Toto pověření se provádí odůvodněným usnesením a toliko v nezbytných případech.

Všechna další pověření jsou zakázána.

Přípustnost důkazů získaných protiprávním způsobem

V rozhodné době z hlediska skutečností, zněla relevantní ustanovení TR takto:

Článek 131

„1. Vyšetřující senát soudu prvního stupně rozhodne, je-li to třeba, o neúčinnosti úkonu a celé nebo části následného řízení v případě, kdy je konstatována protiprávnost, opomenutí nebo důvod neúčinnosti ovlivňující:

vyšetřovací úkon,

získání důkazu.

Skutečnosti prohlášené za neúčinné jsou staženy ze spisu a uloženy v kanceláři soudu prvního

stupně, není-li podáno odvolání ve lhůtě stanovené v čl. 135.“

(...)

K vývoji belgické judikatury ohledně přípustnosti protiprávně získaných důkazů viz Lee Davies v. Belgie (č. 18704/05, body 23-29, 28. července 2009).

Nejvyšší soud má od tzv. rozsudku „Antigone“ ze dne 14. října 2003 za to, že protiprávně získaný důkaz nemusí být nutně vyloučen. Soud může vyloučit protiprávní důkaz, kromě případů, u nichž je za porušení formálních požadavků stanovena sankce neúčinnosti, pouze tehdy, bylo-li jeho získání stíženo takovou vadou, která zpochybňuje jeho věrohodnost nebo ohrožuje právo na spravedlivé řízení. V těchto případech je na soudu, aby posoudil přípustnost nezákonně získaného důkazu s ohledem na všechny okolnosti případu. V některých případech tak může nezákonně získaný důkaz připustit (odkazy na judikaturu belgického Nejvyššího soudu). Není-li prokázáno, že nezákonnost zpochybňuje věrohodnost důkazu nebo ohrožuje právo na spravedlivé řízení, soud nemůže nezákonně získaný důkaz vyloučit (...)

V rozsudku ze dne 27. července 2011, č. 139/2011, konstatoval Ústavní soud, že takový výklad zákonných ustanovení týkajících se podmínek získávání důkazů, podle něhož nemusí získání důkazů za podmínek, které nesplňují stanovené požadavky, nutně znamenat neúčinnost takto získaných důkazů, neporušuje články ústavy, ať již ve spojení, či nikoli s čl. 6 odst. 1 a čl. 8 Úmluvy. Ústavní soud se tak přiklonil k judikatuře Nejvyššího soudu.

Zákonem ze dne 24. října 2013, kterým se měnila úvodní část trestního řádu, byl, pokud jde o neúčinnost, vložen čl. 32 stvrzující judikaturu Nejvyššího soudu, v tomto znění:

„O neúčinnosti protiprávně získaného důkazu může být rozhodnuto pouze v případě, že:

- za nedodržení dotčených formálních podmínek je stanovena sankce neúčinnosti, nebo
- protiprávnost zpochybňuje věrohodnost důkazu, nebo
- použití důkazu je v rozporu s právem na spravedlivé řízení.“

(...)

PŘÁVNÍ STRÁNKA

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

Stěžovatelka tvrdí, že domovní prohlídka provedená v jejím obydlí bez příkazu vyšetřujícího soudce je v rozporu s právem na respektování soukromého života a obydlí chráněného čl. 8 Úmluvy, který zní:

„1. Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence.

Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, ochrany pořádku a předcházení zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.“

Vláda s tímto názorem nesouhlasí.

K přijatelnosti

Soud tuto námitku nepovažuje na zjevně nepřijatelnou ve smyslu čl. 35 odst. 3 Úmluvy, ani jí nebrání jiný důvod nepřijatelnosti. Proto ji prohlašuje za přijatelnou.

K věci samé

Tvrzení stran

Stěžovatelka připomíná, že protiprávnost domovní prohlídky, která u ní proběhla, připustily i vnitrostátní soudy. Je tedy podle ní nesporné, že její právo na respektování soukromého života a obydlí bylo porušeno.

Vláda uvádí, že příkaz k domovní prohlídce vydaný vyšetřujícím soudcem dne 13. června 2005 byl v souladu s čl. 89a TŘ a obsahoval všechny minimální údaje umožňující kontrolu omezení se policejních orgánů na předmět příkazu. Podle vlády by stačilo, kdyby příkaz obsahoval dotčený trestný čin, místo a předmět domovní prohlídky. Žádné zákonné ustanovení formálně nevyžadovalo, aby obsahoval také jméno obyvatele. Údaj ve sporném příkazu k domovní prohlídce o tom, že J. R. sídlí na uvedené adrese tak nebyl povinný a nutně nepředstavoval omezení rozsahu domovní prohlídky v rámci dotčené budovy. Vláda je toho názoru, že odkaz na jmenovanou J. R. v příkazu k domovní prohlídce nebrání policejním orgánům vykonat domovní prohlídku v různých bytech budovy, a že tyto orgány nepřekročily svou pravomoc, když tak učinily, neboť se jejich prohlídka omezila na předmět příkazu.

Posouzení Soudu

Je nesporné, že obydlí stěžovatelky bylo dne 17. června 2005 předmětem domovní prohlídky policejních orgánů v rámci rozsáhlé operace domovních prohlídek. Není rozporováno, že taková domovní prohlídka spadá pod zásah do práv stěžovatelky, jak jsou zaručena v odstavci 1 čl. 8 Úmluvy, konkrétně práva na respektování jejího obydlí. Podobný zásah porušuje čl. 8 s výjimkou případů, kdy splňuje požadavky odstavce 2, tj. kdy je v souladu se zákonem, sleduje legitimní cíl a je nezbytný v demokratické společnosti (Bykov proti Rusku, [GC], č. 4378/02, bod 72, 10. 3. 2009). Konkrétně spojení „v souladu se zákonem“ mimo jiné ukládá povinnost respektovat vnitrostátní právo (Bykov, výše citovaný, bod 76; viz rovněž například Khan proti Spojenému království, č. 35394/97, bod 26, CEDH 2000-V).

Soud připomíná, že je v první řadě na vnitrostátních orgánech, zejména soudech, aby vyložily a aplikovaly vnitrostátní právo (Delfi AS proti Estonsku [GC], č. 64569/09, bod 127, CEDH 2015). Soud disponuje toliko omezenou pravomocí, pokud jde o ověření toho, zda bylo vnitrostátní právo vyloženo a aplikováno správně. Nepřísluší mu, aby nahrazoval vnitrostátní soudy, neboť jeho úloha spočívá především v ujištění se, že rozhodnutí vnitrostátních soudů nebylo svévolné či zjevně iracionální (Anheuser-Bush Inc. proti Portugalsku [GC], č. 73049/01, bod 83, CEDH 2007-I).

V projednávaném případě Soud úvodem konstatuje, že vnitrostátní soudy uvedly, že domovní prohlídka uskutečněná u stěžovatelky proběhla bez příkazu vyšetřujícího soudce (bod 14 výše).

Vláda nicméně tvrdí, že příkaz k domovní prohlídce vydaný vyšetřujícím soudcem dne 13. června 2005 byl zcela v souladu se zákonem, respektoval všechny formální náležitosti podle čl. 89a TŘ a policejním orgánům umožňoval prohlídku obydlí stěžovatelky.

Soud se s takovou analýzou nemůže zcela ztotožnit. V projednávaném případě se nejedná o určení toho, zda byl příkaz k domovní prohlídce ze dne 13. června 2005 v souladu se zákonem, ale o ověření toho, zda podle zákona opravňoval policejní orgány k prohlídce obydlí stěžovatelky, které ve sporném příkazu nebylo výslovně uvedeno.

Soud připomíná, že výjimky stanovené v odstavci 2 čl. 8 musí být vykládány restriktivně (Funke proti Francii, 25. 2. 1993, bod 55, série A č. 256-A; a Keegan proti Spojenému království, č. 28867/03, bod 31, CEDH 2006-X). Rovněž vzhledem k významu práv zaručených čl. 8 Úmluvy a k zásahu do tohoto práva, který domovní prohlídka představuje, nemůže Soud souhlasit s tím, aby byl příkaz k domovní prohlídce vykládán tak široce, že byl vydán pro celou budovu sestávající z několika bytů a obývanou více osobami, jež v něm mají svá obydlí, aniž by to vyšetřující soudce konkrétně odůvodnil.

Naopak se Soud ztotožňuje s analýzou vnitrostátních soudů ohledně absence příkazu k výkonu domovní prohlídky v bytě stěžovatelky. Přitom čl. 98a TŘ stanoví, že domovní prohlídka může být policejním orgánem vykonána jen tehdy, pokud má k dispozici výslovný příkaz vyšetřujícího soudce (bod 19 výše). Tomu tak v projednávaném případě nebylo.

Tyto skutečnosti Soudu stačí k závěru o neexistenci právního základu ke sporné domovní prohlídce a o tom, že tato prohlídka tak nebyla „v souladu se zákonem“. Vzhledem k uvedenému závěru není nezbytné zkoumat, zda byl zásah „nezbytným v demokratické společnosti“ a sledoval jeden z cílů uvedených v odstavci 2 tohoto ustanovení (Bykov, výše citovaný, bod 82).

Proto došlo k porušení čl. 8 Úmluvy.

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 6 Odstavce 1 ÚMLUVY

Stěžovatelka tvrdí, že použití protiprávně získaných důkazů k odůvodnění její viny a související právní rámec vedl k porušení čl. 6 odst. 1 a 2 Úmluvy.

Z důvodu právní kvalifikace skutkových okolností (Bouyid proti Belgii, [GC], č. 23380/99, bod 55, CEDH 2015) i s ohledem na formulaci námítky stěžovatelky má Soud za to, že je třeba zkoumat tuto námitku toliko pod úhlem čl. 6 odst. 1 Úmluvy. V relevantní části pro projednávané řízení toto ustanovení uvádí:

„1. Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě (...) projednána (...) soudem (...), který rozhodne (...) o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu.“

Vláda s tímto názorem nesouhlasí.

K přijatelnosti

Soud konstatuje, že tato námitka není zjevně neodůvodněná ve smyslu čl. 35 odst. 3 Úmluvy a že jí nebrání ani žádný jiný důvod nepřijatelnosti. Prohlašuje ji tedy za přijatelnou.

K věci samé

Stěžovatelka namítá, že neexistuje dostatečně dostupná a předvídatelná právní úprava, která by stanovila přípustnost a použitelnost protiprávně získaných důkazů. Tato právní nejistota jí stěžovala přípravu obhajoby a stavěla ji ve vztahu k veřejným orgánům do jasně nevýhodné pozice. Následkem toho navíc nebyla vina stěžovatelky prokázána „zákonným způsobem“, jak vyžaduje odstavec 2 čl. 6 Úmluvy.

Stěžovatelka má rovněž za to, že použití důkazů získaných během nezákonné domovní prohlídky k odůvodnění její viny a stanovení trestu představuje porušení jejího práva na spravedlivé řízení. S odkazem na nesouhlasná stanoviska několika soudců (Schenk proti Švýcarsku, 12. 7. 1988, série A č. 140; a Khan, výše citovaný) uvádí, že žádné řízení nemůže být spravedlivé, pokud jsou v něm použity důkazy získané v rozporu se základním právem.

Nakonec je stěžovatelka toho názoru, že nezákonná domovní prohlídka představovala porušení jejího práva zachovat mlčenlivost a neobviňovat sebe sama. Součástí tohoto práva je, že se odůvodnění obvinění musí zakládat na důkazech získaných bez odporu a nátlaku na podezřelého. Domovní prohlídka byla přitom vykonána proti její vůli.

Vláda uvádí, že judikatura belgických soudů k přípustnosti protiprávně získaných důkazů je ustálená a již byla Soudem posvěcena v jeho rozsudku Lee Davies proti Belgii (č. 18704/05, 28. července 2009). Podle ní z Úmluvy ani belgické ústavy nevyplývá, že důkaz získaný v rozporu se základním právem musí být nutně prohlášen nepřipustným a být vyloučen z projednávání. Vláda odkazuje na judikaturu Soudu, která toliko vzácně shledá porušení práva na spravedlivé řízení ve věcech, kdy byly protiprávně získané důkazy použity v rámci řízení. Připomíná, že je třeba nahlížet na věc v celém jejím kontextu, včetně způsobu získání důkazů a okolností, za nichž k protiprávnosti došlo. Takové posouzení bylo v projednávané věci řádně provedeno vnitrostátními soudy. Vláda proto uzavírá, že námitka vycházející z porušení čl. 6 Úmluvy není opodstatněná.

Posouzení Soudu

a) Obecné zásady

Soud připomíná obecné zásady použité v rozsudku Bykov proti Rusku (výše citovaný, body 88-93), podle nichž:

„88. Soud připomíná, že podle čl. 19 Úmluvy je jejím jediným úkolem zajistit plnění závazků smluvních států Úmluvy. Nepřísluší mu zejména, aby rozhodoval o tvrzených nesprávných právních nebo skutkových posouzeních vnitrostátních soudů, kromě a v rozsahu případů, kdy mohou zasáhnout do práv a svobod chráněných Úmluvou. I když čl. 6 zaručuje právo na spravedlivé řízení, neupravuje přípustnost důkazů jako takových, což v první řadě záleží na vnitrostátním právu (Schenk, výše citovaný, bod 45; Texeira de Castro proti Portugalsku dne 9. 6. 1998, bod 34, Recueil 1998-IV; a Jalloh proti Německu, [GC] č. 54810/00, body 94-96, CEDH 2006-IX).

Soud se tak v zásadě nemůže vyslovit k přípustnosti některých typů důkazů, například důkazů získaných s ohledem na vnitrostátní právo nezákonně, nebo dokonce o vině stěžovatele. Musí přezkoumat, zda řízení včetně způsobu, jímž byly důkazy získány, bylo jako celek spravedlivé, což zahrnuje přezkum dotčené „nezákonnosti“ a v případě, kdy je předmětem porušení jiné právo chráněné Úmluvou, povahy tohoto porušení (viz zejména Khan, výše citovaný, bod 34; P. G. a J. H. proti Spojenému království, č. 44787/98, bod 76, CEDH 2001-IX; Heglas proti České republice, č. 5935/02, body 89-92, 1. 3. 2007; a Allan proti Spojenému království, č. 48539/99, CEDH 2002-IX).

Za účelem určení toho, zda bylo řízení jako celek spravedlivé, je třeba se tázat, zda bylo dodrženo právo na obhajobu. Je třeba zejména zkoumat, zda měl stěžovatel možnost zpochybnit věrohodnost důkazu a bránit se jeho použití. Je třeba rovněž zohlednit kvalitu důkazu včetně otázky, zda okolnosti, za nichž byl získán, zpochybňují jeho věrohodnost či přesnost. Je třeba poznamenat, že ačkoli nezbytně nevystává otázka spravedlnosti, není-li získaný důkaz podpořen dalšími důkazy, v případě, že je tento důkaz velmi silný a nepůsobí žádné pochybnosti, stává se potřeba dalších důkazů na jeho podporu menší (viz zejména rozsudky Khan a Allan, výše citované, body 33 a 37, respektive bod 43).

Pokud jde konkrétně o přezkum povahy konstatovaného porušení Úmluvy, Soud poznamenává, že především ve věcech Khan (výše citovaný, body 25-28) a P. G. a J. H. proti Spojenému království (výše citovaný, body 37-38) uvedl, že použití tajného odposlouchávacího zařízení bylo v rozporu s čl. 8, neboť použití takových zařízení postrádalo základ ve vnitrostátním právu a že zásah do práva dotčených stěžovatelů na respektování jejich soukromého života nebyl ‚v souladu se zákonem‘.

Nicméně přípustnosti takto získaných informací jako důkazů nebrání v projednávaných věcech požadavky spravedlnosti stanovené v čl. 6 odst. 1.

Pokud jde o právo neobviňovat sebe sama a právo zachovat mlčenlivost, Soud připomíná, že tato práva jsou mezinárodně obecně uznávané normy, jež jsou klíčové pro pojem spravedlivé řízení. Jejich cílem je zejména ochrana obviněného proti nezákonnému donucení ze strany úřadů a tím i eliminace právních pochybení a dosažení cílů čl. 6 (John Murray proti Spojenému království, 8. 2. 1996, bod 45, Recueil 1996-I). Právo neobviňovat sebe sama zahrnuje zaprvé respektování rozhodnutí obviněného nevypovídat a předpokládá, že v trestní věci se obviněný snaží založit svou argumentaci tak, aby nepoužil důkazy získané proti němu nebo nátlaků bez ohledu na vůli obviněného (viz zejména Saunders proti Spojenému království, 17. 12. 1996, body 68-69, Recueil 1996-VI; Allan, výše citovaný, bod 44; Jalloh, výše citovaný, body 94-117; a O'Halloran a Francis proti Spojenému království, [GC] č. 15809/02 a 25624/02, body 53-63, CEDH 2007-III). Za účelem určení, zda řízení porušilo samotnou podstatu práva neobviňovat sebe sama, musí Soud přezkoumat povahu a stupeň donucení, existenci vhodných záruk v řízení a použití takto získaných důkazů (viz například Heaney a McGuinness proti Irsku, č. 34720/97, body 54-55, EDH 2000-XII; a J. B. proti Švýcarsku, č. 31827/96, CEDH 2001-III).

Obecné požadavky spravedlnosti uvedené v čl. 6 se použijí na všechna trestní řízení bez ohledu na dotčené protiprávní jednání. Obecný zájem nemůže odůvodnit opatření, která zbavují právo stěžovatele na obhajobu jeho samotné podstaty, včetně práva neobviňovat sebe sama zaručeného čl. 6 Úmluvy (viz mutatis mutandis, Heaney a McGuinness, výše citovaný, body 57-58).“

b) Použití na projednávaný případ

Pokud jde zaprvé o argument stěžovatelky vycházející z neexistence dostupné a předvídatelné právní úpravy, která by stanovila přípustnost protiprávně získaných důkazů, Soud připomíná, že belgickou judikaturu v této oblasti považoval za dostatečně ustálenou v okamžiku skutkových okolností a ponechávající soudu širokou posuzovací pravomoc ke zmírnění či dokonce vyloučení následků protiprávnosti týkající se získání důkazu (Lee Davies, výše citovaný, bod 47). Soud nevidí žádný důvod se od tohoto závěru v projednávaném případě odchýlit, tím více, že ustálená judikatura Nejvyššího soudu od tzv. rozsudku „Antigone“ byla v roce 2013 zakotvena čl. 32 úvodní části trestního řádu (body 22-25 výše).

Pokud jde o spravedlnost řízení ohledně použití protiprávně získaných důkazů k odůvodnění viny stěžovatelky, Soud uzavírá, že odvolací vyšetřující senát ve svém rozsudku ze dne 10. 5. 2006, a poté i soudy ve věci samé, podrobně přezkoumal, zda musí být s ohledem na judikaturu Nejvyššího soudu z projednávání vyloučeny důkazy získané během sporné domovní prohlídky (body 14-17 výše). Soudy zohlednily skutečnost, že konstatovaná protiprávnost nebyla ze zákona sankcionována neúčinností, nezpochybňovala věrohodnost takto získaných důkazů, nedošlo k ní úmyslně, stěžovatelka byla stíhána za velmi vážná jednání, získané skutečnosti se týkaly pouze věcných důkazů a existovaly jiné důkazy svědčící o vině stěžovatelky. Měly tak za to, že nebylo nutné sporné důkazy vyloučit z projednávání.

V tomto ohledu, ačkoli je stěžovatelka opačného názoru, Soud připomíná, že již několikrát uzavřel, že přípustnosti důkazů získaných v rozporu s čl. 8 Úmluvy nebrání samy o sobě požadavky práva na spravedlivé řízení, jak je zaručeno čl. 6 odst. 1 Úmluvy (mezi jinými například Schenk, výše citovaný, bod 76; P. G. a J. H., výše citovaný, body 37-38; Khan, výše citovaný, bod 35; a Bykov, výše citovaný, bod 91).

V projednávaném případě Soud uvádí, že okolnosti, za nichž byly sporné důkazy získány, nijak nezpochybňují jejich věrohodnost či přesnost. Stěžovatelce byla dána možnost zpochybnit získané

informace a učiněné závěry a brojit proti jejich použití před třemi stupni soudnictví. Nadto se její odsouzení zakládalo rovněž na dalších důkazech než těch získaných při sporné domovní prohlídce (bod 16 výše). Kromě toho nic nenasvědčuje závěru, že by bylo posouzení vnitrostátních soudů svévolné či zjevně nerozumné, nebo že by právo stěžovatelky na obhajobu nebylo dostatečně respektováno.

Konečně, jde-li o právo zachovat mlčenlivost a neobviňovat sebe sama, nejeví se, že by stěžovatelka, na rozdíl od věci Allan proti Spojenému království (výše citovaný, body 50-53), byla podrobena nátlaku nebo lsti za účelem získání jejího přiznání nebo jiných inkriminujících prohlášení. Naopak důkazy získané při sporné domovní prohlídce jsou důkazy věcné, které existují nezávisle na vůli stěžovatelky (viz mutatis mutandis, Saunders, výše citovaný, bod 69; a Jalloh, výše citovaný, bod 102).

Soud tak má za to, že řízení vedené ve věci stěžovatelky v jeho souhrnu nebylo v rozporu s požadavky na spravedlivé řízení.

Proto nedošlo k porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

III. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 13 VE SPOJENÍ S ČLÁNEKM 8 ÚMLUVY

Stěžovatelka má za to, že neměla k dispozici účinný právní prostředek nápravy k uplatnění své námítky založené na čl. 8 Úmluvy.

Článek 13 zní:

„Každý, jehož práva a svobody přiznané touto Úmluvou byly porušeny, musí mít účinné právní prostředky nápravy před národním orgánem, i když se porušení dopustily osoby při plnění úředních povinností.“

Vláda s tímto názorem nesouhlasí.

K přijatelnosti

Soud konstatuje, že tato námítka není zjevně neopodstatněná ve smyslu čl. 35 odst. 3 Úmluvy a nebrání jí ani žádný jiný důvod nepřijatelnosti. Prohlašuje ji tedy za přijatelnou.

Tvrzení stran

Stěžovatelka připomíná, že vnitrostátní soudy konstatovaly nezákonnost prohlídky jejího obydlí; avšak odmítly prohlásit stíhání za nepřípustné nebo vyloučit z projednávání důkazy získané při prohlídce. Stěžovatelka má proto za to, že škoda způsobená porušením čl. 8 Úmluvy nebyla napravena. Naopak informace získané protiprávně byly použity k jejímu odsouzení. Vzhledem k tomu, že belgické právo nestanovuje žádnou sankci v případě důkazů získaných v rozporu s čl. 8 Úmluvy, je ochrana poskytována čl. 8 toliko teoretická a iluzorní a stěžovatelka neměla k dispozici účinný prostředek k nápravě porušení jejího práva na respektování soukromého života a obydlí.

Vláda uvádí, že stěžovatelka využila účinný prostředek nápravy týkající se porušení práva na respektování soukromého života a obydlí, když v průběhu vyšetřování zahájila různá řízení podle TŘ před vyšetřujícími soudy v rámci systému zhojení neúčinnosti. Kromě toho jí předběžné trestní řízení umožňovalo odstranění důsledků domovní prohlídky, kterou považovala za protiprávní, když mohla podat návrh vyšetřujícímu soudci na zrušení zajištění uskutečněného během prohlídky.

Posouzení Soudu

Soud uvádí, že stěžovatelka neupřesnila, jaký typ nápravy by považovala za vhodný ve vztahu k nezákonné prohlídce svého obydlí; omezila se toliko na žádost, aby byly z projednávání vyloučeny důkazy získané při domovní prohlídce.

Soud uvádí, že podle belgické právní úpravy mohla stěžovatelka nechat dohlížet na zákonnost řízení. Vyšetřující soudy a soudy rozhodující ve věci samé mohou s ohledem na požadavky práva na spravedlivé řízení prohlásit stíhání za nepřijatelné nebo z projednávání vyloučit sporné důkazy. Pod úhlem čl. 6 Úmluvy měl přitom Soud za to, že požadavky práva na spravedlivé řízení nevyžadují v projednávaném případě vyloučení důkazů získaných při domovní prohlídce z projednávání ani prohlášení nepřijatelnosti stíhání zahájeného vůči stěžovateli (viz body 50 a 51 výše). Ani čl. 13 Úmluvy to nevyžaduje.

Nadto Soud konstatuje v souladu s tím, co uvedl soud prvního stupně (bod 16 výše), že stěžovatelka mohla rovněž podat žalobu na náhradu škody proti státu na základě čl. 1382 občanského soudního řádu za účelem získání náhrady škody způsobené spornou domovní prohlídkou (bod 26 výše). Stěžovatelka nenamítala, že by takové řízení neumožňovalo vhodnou náhradu.

Tyto skutečnosti Soudu stačí k závěru, že nedošlo k porušení čl. 13 ve spojení s čl. 8 Úmluvy.

K POUŽITÍ ČLÁNKU 41 ÚMLUVY

Podle čl. 41 Úmluvy,

„Jestliže Soud prohlásí, že byla porušena Úmluva nebo její protokoly, a jestliže vnitrostátní právo zúčastněné Vysoké smluvní strany umožňuje jen částečné odstranění důsledků tohoto porušení, Soud přiznává v případě potřeby poškozené straně spravedlivé zadostiučinění.“

Škoda

Stěžovatelka tvrdí, že utrpěla majetkovou i nemajetkovou újmu a ponechává na Soudě, aby vyčíslil výši této škody.

Vláda to ponechává na úvaze Soudu.

Při neexistenci bližšího zdůvodnění ze strany stěžovatelky, co se týče tvrzené majetkové a nemajetkové újmy, považuje Soud za dostatečné spravedlivé zadostiučinění veškeré újmy, kterou mohla utrpět, samotné konstatování o porušení.

Náklady

(...)

Z TĚCHTO DŮVODŮ SOUD

Prohlašuje jednomyslně stížnost za přijatelnou;

Jednomyslně rozhoduje, že došlo k porušení čl. 8 Úmluvy;

Jednomyslně rozhoduje, že nedošlo k porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy;

Jednomyslně rozhoduje, že nedošlo k porušení čl. 13 ve spojení s čl. 8 Úmluvy;

Rozhoduje v poměru šesti hlasů k jednomu, že samotné konstatování porušení je dostatečné spravedlivé zadostiučinění za nemajetkovou újmu stěžovatelky;

Ve zbývajícím rozsahu jednomyslně zamítá žádost o spravedlivé zadostiučinění.

(...)

Společné souhlasné stanovisko soudkyň Karakas a Turković

Hlasovaly jsme s většinou s ohledem na judikaturu Soudu k přípustnosti a použití protiprávně získaných důkazů. Projednávaná věc však nabízí příležitost upozornit na dopad, který má přibývajícím judikatura Soudu v této oblasti na samotný pojem spravedlivé řízení v právu různých států.

Projednávaná věc nám připomíná, že belgický trestní řád byl v roce 2013 změněn tak, že je o neúčinnosti protiprávně získaných důkazů rozhodnuto jen tehdy, pokud je zejména použití důkazů v rozporu s právem na spravedlivé řízení (viz bod 25 rozsudku). Tato změna reagovala na judikaturu Nejvyššího a Ústavního soudu (viz body 22-24 rozsudku).

Ačkoli souhlasíme s tím, že čl. 5 „neupravuje přípustnost důkazů jako takovou, což je v první řadě na vnitrostátním právu“ (viz zejména Schenk proti Švýcarsku, 12. 7. 1998, Série A č. 140, bod 46), máme za to, že tento vývoj na vnitrostátní úrovni ve smyslu souladu akceptace protiprávně získaných důkazů s právem na spravedlivé řízení potvrzuje varování a obavy několika soudců vyjádřené v jejich oddělených stanoviscích v obdobných věcech od (výše citovaného) rozsudku Schenk - zejména myšlenku, že „samotný pojem spravedlnosti v řízení může mít tendenci se omezit nebo se stát proměnnou geometrií“ akceptace protiprávně získaných důkazů (viz částečně nesouhlasné stanovisko soudkyně Tulkens k rozsudku P. G. a J. H. proti Spojenému království (č. 44787/98, CEDH 2001-IX)) a že tato akceptace může uškodit řádnému výkonu spravedlnosti (viz společné nesouhlasné stanovisko soudců Petiti, Spielmann, de Meyer a Carillo Salcedo k výše citovanému rozsudku Schenk) nebo „narušit účinnou ochranu práv zaručených Úmluvou“ [částečně souhlasné a částečně nesouhlasné stanovisko soudce Loucaides k rozsudku Khan proti Spojenému království (č. 35394/97, CEDH 2000-V)].

Ačkoli jsme nezašly tak daleko, že bychom řekly, že řízení nemůže být kvalifikováno jako „spravedlivé“, pokud byl v jeho průběhu připuštěn důkaz získaný v rozporu se základním právem zaručeným Úmluvou (částečně nesouhlasné stanovisko soudkyně Tulkens k výše citovanému rozsudku P. G. a J. H., bod 1, viz také částečně souhlasné a částečně nesouhlasné soudce Loucaides k výše citovanému rozsudku Khan), věříme, že nadešel okamžik, kdy je třeba, aby Soud změnil svou rétoriku a otevřeně uznal, že má za úkol stanovit minimální pravidla přípustnosti důkazů získaných v rozporu s právy zaručenými Úmluvou. To by bylo v souladu s čl. 19 Úmluvy, podle něhož má Soud za úkol zajistit plnění závazků přijatých Vysokými smluvními stranami v Úmluvě.

Jak zdůraznili soudci Kalaydjieva, Pinto de Albuquerque a Turković v souhlasném stanovisku ve věci Dvorski proti Chorvatsku ([GC], č. 25703/11, rozsudek ze dne 20. 10. 2015), Soud již vyslovil pravidlo automatického vyloučení doznání získaných v rozporu s čl. 3 a věcných důkazů získaných přímo prostřednictvím mučení (Jalloh proti Německu, [GC], č. 54810/00, body 99 a 105, CEDH 2006-IX; Haroutyunian proti Arménii, č. 36549/03, bod 63, CEDH 2007-III; Gäfgen proti Německu, [GC], č. 22978/05, bod 176, CEDH 2010). Podle těchto soudců zavedl rozsudek Salduz pravidlo automatického vyloučení všech sebeobviujících prohlášení učiněných bez přítomnosti advokáta během výslechu, ačkoli nebyl dán žádný naléhavý důvod k odmítnutí přístupu k advokátovi (Salduz proti Turecku [GC], č. 36391/02, body 55 a 58, CEDH 2008). Soud také potvrdil, že vyloučení důkazů bylo vhodnou nápravou v případě policejní provokace (Bannikova proti Rusku, č. 18757/06, bod 56, 4. 11. 2010).

Při vypracování pravidel vyloučení důkazů by měl mít Soud omezenou roli s ohledem na jeho subsidiární roli. Vyloučení protiprávně získaných důkazů by mělo v první řadě zůstat oblastí

upravenou vnitrostátním právem v rozsahu, v němž nebyly tyto důkazy získány v rozporu s právy zaručenými Úmluvou (viz mezi jinými, Schenk, výše citovaný, body 45-46, a Texteria de Castro proti Portugalsku, 9. 6. 1998, bod 34, Recueil des arrêts et décisions 1998-IV). Proto, pokud byly důkazy získány v rozporu s těmito právy, musí být úkolem samotného Soudu, aby určil, kde a jak stanovit limity jejich přípustnosti (viz stanovisko soudkyně Tulkens k výše citovanému rozsudku P. G. a J. H.). Soud musí přihlídnout k povaze porušeného práva a povaze samotného porušení (viz Allan proti Spojenému království, č. 48539/99, bod 42, CEDH 2002-IX). Samozřejmě nic nebrání státům, aby zaručily vyšší úroveň ochrany než tu aplikovanou Soudem.

Nadto musí Soud „pečlivě zkoumat soulad řízení založeného na takovýchto důkazech s čl. 6 odst. 1“ (viz částečně nesouhlasné stanovisko soudce Costa k rozsudku Bykov proti Rusku, [GC], č. 4378/02, 10. března 2009). Přitom se musí ujistit, že vnitrostátní orgány vykonaly svou pravomoc spočívající v zastavení a předejití zločinnosti za plného respektování zákonných prostředků a dalších záruk (Osman proti Spojenému království, 28. 10. 1998, bod 116, Recueil des arrêts et décisions 1998-VIII) a že jsou „účinně odrazovány od nezákonného jednání“ stanovisko soudce Loucaide k výše citovanému rozsudku Khan.

Navíc vzhledem k odděleným stanoviskům, která lze najít v nedávané judikatuře Soudu, pokud jde o hodnocení celkové spravedlnosti řízení z pohledu čl. 6 (viz zejména společné souhlasné stanovisko soudců Spielmann, Karakas, Sajó a Keller k rozsudku Schatschaschwili proti Německu, [GC], č. 9154/10, CEDH 2015 a společné částečně nesouhlasné a částečně souhlasné stanovisko soudců Sajó a Laffranque k rozsudku Ibrahim a další proti Spojenému království, [GC], č. 50541/08, 50571/08, 50573/08 a 40351/09, CEDH 2016), zdůrazňujeme, že celková spravedlnost řízení musí být určena ve světle Úmluvy čtené soudržně a vykládané harmonicky a v souladu s jejím obecným duchem (Klass a další proti Německu, 6. 9. 1978, body 68-69, Série A č. 28; viz také Khamtokhu a Aksenchik proti Rusku, [GC], č. 60367/08 a 961/11, bod 87, 24. 1. 2017).

Máme za to, stejně jako soudkyně Tulkens, že „spravedlnost předpokládá dodržení zákonnosti a a fortiori také dodržení práv zaručených Úmluvou, jejichž kontrolu zajišťuje právě Soud“ (výše citované stanovisko). Je tak třeba zdůraznit, že spravedlivé řízení ve svém celku může být navzdory porušení práva výslovně chráněného čl. 6, nebo jiným článkem Úmluvy, zachováno toliko ve velmi výjimečných případech. Jestliže Soud v tomto smyslu neargumentuje, může zavdávat důvody k domněnkám, že toleruje nezákonné jednání států. To by nevyhnutelně oslabilo samotný pojem právního státu, který je výslovně zmíněn v preambuli Úmluvy a který je vlastní všem článkům tohoto dokumentu: „jak Soud často zdůrazňoval právní stát a boj proti svévolnosti jsou zásady, na kterých je založena Úmluva (...) V oblasti justice slouží tyto zásady k posílení důvěry veřejného mínění v objektivní a transparentní justici, což patří k základům všech demokratických společností“ (Lhermitte proti Belgii [GC], č. 34238/09, bod 67, 29. 11. 2016, CEDH 2016).

(Zpracovali JUDr. Antonín Drašík a Mgr. Bc. Zuzana Brzobohatá)